

Maite Ollé Sánchez

Professora de primària i cap d'estudis del CEIP El Pi

David Duran Gisbert

Professor de secundària i associat a la UAB

Promoció de canvis a l'aula

Una experiència a partir del professor de suport com a recurs d'atenció a la diversitat

La perspectiva tradicional de l'educació especial conceptualitzava les dificultats com a característiques o limitacions individuals de l'alumnat, partia d'entendre que podem identificar un grup d'alumnes «especials» que rep un ajut addicional o específic (adaptació curricular, compensació...), el qual generalment comporta la retirada del grup classe. Les conseqüències d'aquesta separació del grup, en nom de la integració, són prou conegudes: segregació i etiquetació, estretor d'oportunitats d'èxit, delegació a especialistes i recursos d'ajut amb provisions separades.

En la perspectiva actual, curricular o d'escoles efectives per a tothom, les dificultats es conceptualitzen en funció dels objectius o activitats i de les condicions creades a l'aula. Es parteix de la constatació que tot estudiant pot experimentar dificultats i que la presència d'aquestes a l'aula són les que forcen canvis que milloren la pràctica educativa, amb conseqüències positives per a tot l'alumnat.

Òbviament, en aquesta perspectiva, el professorat necessita disposar d'ajuts, i els recursos de l'educació especial s'han d'organitzar com a instruments al servei d'aquest ajut. Una possibilitat és la figura del mestre de suport, que incorpora l'especialista d'educació especial a l'aula, en lloc de desincorporar-ne un o alguns alumnes. La participació del mestre de suport pot tenir diversos ni-

vells: simplement assegurar i ajudar la nena o el nen que més ho necessita; ajudar altres alumnes; dirigir la classe mentre la mestra o el mestre atén l'infant o grup que ho necessita, o, finalment, compartir totes les tasques amb l'ensenyant d'aula. Aquests nivells de participació dependran del grau de coordinació i programació conjunta del mestre de suport i del d'aula.

El ROC (Reglament Orgànic de Centre), en referir-se al tipus d'intervenció de l'especialista d'educació especial, diu que «es tendirà a realitzar l'atenció educativa específica en les situacions escolars ordinàries». La disposició dels recursos de l'educació especial en l'escola inclusiva han de revertir més enllà de l'atenció específica de determinats alumnes, per esdevenir un instrument de canvi cap a una pràctica escolar integradora.

Així, els avantatges que comporta la mestra o el mestre de suport, respecte a la retirada de l'estudiant, no només són per a l'alumnat (s'atenen demandes acadèmiques reals, l'ajuda és a disposició de tot l'alumnat, pot aplicar-se en qualsevol àrea, desapareix l'etiquetatge de l'aprenent i el suport està disponible des del primer dia), sinó també per al professorat: facilita la interdisciplinarietat, repercuteix en l'ambient de treball de l'aula i, sobretot, permet un diàleg entre col·legues que possibilita la formació del professorat.

L'experiència que es recull a continuació pretén exemplificar com l'actuació de l'especialista d'educació especial, com a mestre de suport, pot promoure canvis en l'actuació docent de l'aula ordinària per tal que aquesta sigui gestionada d'una forma comprensiva, és a dir, que no exclouï cap escolar. En aquest cas, s'ha ajudat a incorporar l'aprenentatge cooperatiu —i en concret la tècnica de mosaic o puzzle— a les estratègies d'ensenyament del professorat del cicle.

Context

L'experiència que es descriu aquí va tenir lloc durant el curs 1998-99 i es va dur a terme a les aules de cicle superior del CEIP El Pi, de Sant Pere de Ribes, centre únic i públic amb un ventall ampli i ric de diversitat entre l'alumnat. Es va treballar en quatre classes de cinquè i tres de sisè, una sessió setmanal d'una hora durant sis setmanes. En cada sessió treballaven els nois i les noies d'un grup classe, el tutor o la tutora del grup i la mestra de suport.

Fa tres cursos, l'escola —insatisfeta amb els resultats d'una pràctica basada en la concepció tradicional i segregadora— es va proposar diversificar el ventall d'intervencions per atendre la diversitat. A poc a poc, i amb la reflexió compartida dels professionals

Objectius

- Aprofundir en el recurs de l'ensenyant de suport a l'aula com un dels instruments d'atenció a la diversitat i com a mecanisme de millora de l'actuació docent.
- Introduir l'ús sistemàtic de l'aprenentatge cooperatiu (en concret el treball en mosaic o puzzle), com a mètode instructiu efectiu i facilitador de la gestió comprensiva de l'aula.
- Desenvolupar habilitats de treball cooperatiu en el si dels grups classe.
- Afavorir, entre l'alumnat, l'aprenentatge significatiu i el desenvolupament d'habilitats socials.
- Conèixer els trets fonamentals dels cartells (text escrit, imatge i distribució), a partir de l'elaboració d'un cartell real que garanteixi l'ús funcional de la llengua escrita i la relació amb l'entorn.
- Reconèixer i utilitzar els diferents tipus de textos i produccions lingüístiques, als quals l'alumnat té accés.

i les professionals del centre, s'ha anat ampliant aquest ventall (grups oberts fora de l'aula, intervenció específica dintre de l'aula...). Aquest curs s'han volgut promoure canvis dins l'aula ordinària, destinant una part de la intervenció dels especialistes d'educació especial al suport a les aules, amb el convenciment que com més flexibilitzem el que és ordinari, menys necessitat tindrem de recursos específics.

Sessió 1

Per tal de despertar l'interès i mostrar la rellevància del tema que es pretenia treballar, les alumnes i els alumnes es van trobar amb la sorpresa d'un cartell a la porta de l'aula que els remetia a una altra aula; on alhora hi havia un altre cartell que els feia anar a una altra, i així successivament fins a

trobar-ne un que indicava l'aula habitual, en la qual aquest cop la mestra de suport havia canviat el cartell per un altre que deia «Ara sí, ja podeu entrar!».

A partir d'aquesta situació, es va iniciar un diàleg al voltant de la funció informativa dels cartells i, alhora que es feia èmfasi en la seva rellevància curricular, s'activava la curiositat i els coneixements previs de l'alumnat.

Es va aprofitar per vincular el nou contingut amb aquests coneixements previs, per facilitar-ne la significació. En concret, es va fer referència a un treball recent sobre notícies de televisió, buscant les similituds i identificant aquells elements que ens podien ser útils en el treball que ara ens plantejàvem.

Després es va proposar un repte:

S'apropa la festa de final de curs i la direcció de l'escola l'ha d'anunciar. Seriem capaços de cooperar en petits grups i que cada petit grup en fes un cartell?

Es va advertir de la responsabilitat de la proposta i de l'esforç que hauriem de fer —a través de cooperar els uns amb els altres— per aprendre a dissenyar un cartell que complís amb els requisits (text, límits...) i que tingués prou qualitat. Es va buscar el compromís de fer els cartells i d'enganxar-los pel poble.

Un cop definit el què i el per què, calia compartir el com. Es va suggerir que, en aquesta primera sessió, fariem un esbós indi-

vidual a partir d'un text breu i les primeres confrontacions a l'aula; en les sessions següents, en un treball de puzzle, cada membre de l'equip aprendria una part essencial de l'elaboració d'un cartell, i, per acabar, en equips de quatre, fariem un cartell definitiu.

Consensuat el procediment, cada escolar va fer el primer esbós que havia de servir d'avaluació inicial, per descobrir les idees prèvies de l'alumnat referides al text escrit (tipus de paraules i frases, paraules clau i expressions de xoc), a la imatge (dibuixos, fotografies i decoració) i a la distribució (lineal, vertical, horitzontal, torçada i altres formes geomètriques).

Posteriorment es va fer la confrontació de cartells a l'aula. Aquesta consistia a mirar els cartells des d'uns tres o quatre metres i preguntar-nos-en diversos aspectes, com ara: es llegeix bé?, hi ha tota la informació?, com són les paraules i les frases?, com l'hem distribuït?, hi hem posat dibuixos o pensem posar-hi fotografies?

Abans d'acabar aquesta sessió es va demanar a l'alumnat que, per a la propera sessió, portés revistes de casa. L'ús de materials de l'alumnat incrementa la implicació i pot afavorir la motivació i el sentit.

Sessions 2 i 3

En aquestes dues sessions, l'alumnat es va organitzar en quatre grups, que correspo-

nien als diferents continguts necessaris per a elaborar un cartell. Els grups eren:

- Text escrit 1 (paraules clau i expressions de xoc).
- Text escrit 2 (paraules i frases).
- Imatge i distribució.

L'objectiu de cadascun dels grups (de cinc o sis nois i noies) era assegurar que tots els seus components aprenguessin el contingut i, per tant, esdevinguessin «especialistes» d'aquell apartat. Se'ls va recordar que, després, la seva aportació d'especialista seria imprescindible per, en equips de quatre, elaborar el cartell.

L'agrupament de l'alumnat es va fer tenint en compte les habilitats mostrades en l'avaluació inicial. Com que, en realitat, la qualitat del cartell no era el que més impor-

tava, es van assignar les alumnes i els alumnes a l'especialitat per a la qual mostraven menys habilitats. A més, es va tenir en compte que els nois i noies amb necessitats d'ajut en l'àmbit lingüístic estiguessin en el grup de text 1, ja que l'activitat no mostrava gaire complexitat i podrien disposar, a més, del suport de la professora d'aula. Així mateix, els alumnes i les alumnes amb menys persistència en l'esforç es van situar al grup d'imatge, ja que l'activitat era de per si més atractiva i rebrien l'ajut de la professora de suport.

Els altres dos grups havien de treballar amb més autonomia, es van encarregar del seguiment del grup de text 2, la professora d'aula —perquè era de llengua— i del de distribució, la de suport.

Segona sessió

La tasca concreta de la segona sessió era diferenciada segons cada grup d'especialistes. Així, el grup de text escrit 1 treballava amb un cartell i havia de buscar en un text escrit breu les paraules que apareixien al cartell (paraules clau); també, en el mateix cartell, havien de buscar les expressions de xoc i, posteriorment, fer-ne una llista de possibles per al cartell que s'elaboraria posteriorment.

El grup de text escrit 2 treballava amb un altre cartell i els seus components havien de buscar frases incompletes i escriure-les; també havien de fer una classificació de les paraules que apareixien al cartell: noms, verbs, determinants...

El grup d'imatge treballava amb diversos tipus de revistes per tal de fer una llista de possibles idees per il·lustrar el cartell que es volia realitzar; aquest grup també era l'encarregat de buscar idees de decoració del cartell a través d'un material fotocopiats.

El grup de distribució treballava amb tires de paper amb les paraules clau del text del cartell encarregat i provava les possibles combinacions de distribució, segons uns models facilitats.

Tercera sessió

La tasca concreta de la tercera sessió era sortir de l'escola i analitzar tres o quatre cartells del carrer: una confrontació social a

Coavaluació final. Els cartells

Posa, als espais en blanc, si els cartells que analitzem tenen reflectit un coneixement alt, bàsic o mínim de les característiques principals dels cartells.

	Cartell 1	Cartell 2	Cartell 3	Cartell 4	Cartell 5	Cartell 6
Informació necessària amb poques paraules (transmet clarament el missatge?)						
Noms propis i comuns						
Pocs nexes						
Pocs verbs i en imperatiu						
Expressions de xoc						
Idees de dibuixos o fotografies						
Elements de decoració						
Diverses formes geomètriques en la distribució						
Crida l'atenció?						

l'entorn, a través d'una graella per a cada grup d'especialistes. El grup de text escrit 1 identificava el nombre de paraules, les possibles repeticions i les expressions de xoc. El grup de text escrit 2 buscava frases inacabades als cartells, nexes, preposicions, verbs... El grup d'imatge anotava, de cada cartell analitzat, l'existència de fotografies, dibuixos i elements de decoració. Per últim, el grup de distribució es fixava en la mida i en el tipus de lletra, en les formes geomètriques de distribució i en la compaginació del text amb la imatge.

Sessions 4 i 5

En aquestes sessions els alumnes i les alumnes treballaven en equips cooperatius de quatre nois i noies, cadascun dels quals provenia d'un dels grups d'especialistes. Per tant, cada membre de l'equip tenia una part del coneixement necessari per a l'elaboració del cartell que havia de comunicar a la resta de companys i companyes de l'equip, cosa que feia que la seva aportació fos del tot imprescindible, independentment que es tractés d'un alumne o d'una alumna amb dificultats o no.

Els equips, doncs, des del punt de vista de coneixements per a la tasca, eren heterogenis. Però també es va buscar l'heterogeneïtat respecte a la distribució d'alumnes amb més necessitats d'ajut, així com del gènere. El paper del mestre era garantir (auxiliant sobretot aquells nois i noies amb menys habilitats d'expressió) que tothom hi aportés el seu coneixement d'especialista, peça clau pel producte d'equip. D'aquesta manera, tot l'alumnat veia valorat el seu treball inicial. Aquest va ser un bon moment perquè l'ensenyant ajudés els alumnes i les alumnes a prendre consciència dels coneixements que

havien anat adquirint al llarg del procés i de l'aplicació que n'estaven fent.

Un cop compartits els coneixements dels diferents àmbits d'especialitat, l'equip havia d'analitzar, tenint en compte els nous coneixements, els diferents cartells que ells mateixos havien fet individualment en l'avaluació inicial i buscant el consens a l'entorn d'una graella bàsica que se'ls facilitava, veure els aspectes que calia corregir o millorar de cara a la nova producció. Els acords als quals havien d'arribar, per al cartell definitiu d'equip, feien referència a paraules, frases, expressions de xoc, dibuixos o fotografies, elements de decoració, tipus i mides de lletres i distribució dels elements anteriors.

La sessió 5 es va dedicar a l'elaboració definitiva del cartell de cada equip. Els equips en van iniciar l'elaboració prenent decisions entorn dels materials de suport (tipus, color i mides), estris de grafia (colors i gruixos) i elements de decoració (plastilines, retalls de revistes, de cartolines...).

Sessió 6

L'última sessió es va dedicar a l'avaluació del treball, de la qual podem diferenciar tres aspectes. En primer lloc, es va demanar a cada noi i noia que durant uns quants minuts reflexionés individualment sobre el seu

propi treball. Havien de respondre els interrogants d'una graella d'autoavaluació que feia especial èmfasi en els continguts propis del cartell (comparant la producció individual inicial i la final d'equip), així com en el procés de treball cooperatiu.

A continuació, cada equip va presentar el seu cartell, mentre la resta d'equips avaluaven si s'havien tingut presents els aspectes més importats estudiats (vegeu el quadre adjunt). El paper de la professora d'aula era conduir el grup mentre s'anava fent la coavaluació, i el paper de la professora de suport era ajudar a respondre el guió a les noies o als nois o als equips que més ho necessitaven.

El professorat va fer l'avaluació de la unitat prenent com a base la comparació entre el primer esbós i el cartell final i definitiu, així com les diferents anotacions del treball en el grup d'especialistes i en l'equip cooperatiu.

Arribats aquí, l'activitat es va tancar amb l'enganxada dels cartells i l'emplaçament, per descomptat, a la participació de la festa.

Valoració

La tasca d'elaboració dels cartells ha donat l'oportunitat de treballar una modalitat de text escrit una mica oblidada a l'aula, però que, en canvi, és molt present en l'entorn dels

nois i noies. Se n'han pogut aprendre els trets fonamentals i, a més, s'ha fet d'una manera funcional: elaborant cartells per anunciar la festa de final de curs de l'escola.

Amb aquest treball s'ha concretat l'objectiu de potenciar el recurs de l'ensenyant de suport com a instrument per atendre la diversitat, promovent canvis en l'actuació docent a l'aula. Es conclou que per treure el màxim profit d'aquest recurs és fonamental que els dos mestres programin, gestionin i avaluïn conjuntament les activitats de l'aula. Això evitaria situacions poc rendibles, com ara explicacions de gran grup amb dos mestres. L'aprofitament del recurs està en funció de la disposició d'un temps mínim de coordinació.

El professorat ha comprovat que el treball cooperatiu facilita l'aprenentatge de tot l'alumnat, fent valuosa l'aportació de tot-hom, partint de les seves possibilitats i avançant amb l'atenció individualitzada del tutor o la tutora i la mestra suport. Per treure el màxim profit de la tècnica del puzzle, cal vetllar perquè els diferents grups d'especialistes tinguin tasques ajustades al criteri d'agrupament i que siguin igualment motivadores.

Caldrà anar introduint periòdicament, d'una manera sistemàtica, el treball cooperatiu (el puzzle o qualsevol altra de les múltiples tècniques), com una estratègia més d'atenció a la diversitat de les aules. Potser, en aquest

primer moment, se n'ha fet un ús poc flexible, però en properes activitats l'adquisició de pràctica per part del professorat i de l'alumnat en permetrà, sense dubte, un ús més creatiu i espontani.

El que sí que s'ha constatat és un increment en la motivació de l'alumnat que s'ha traduït en un esforç considerable i en un grau alt d'implicació amb la tasca. S'ha creat un clima de treball agradable i s'ha constatat que els nois i noies que normalment participen poc a la classe n'han passat a ser veritables protagonistes. I aquest és un fet que no es pot menysprear.

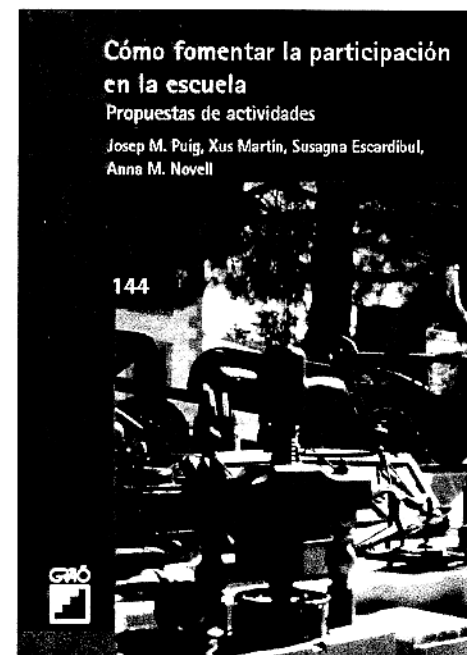
Bibliografia

- AINSCOW, Mel (1991): *Effective schools for all*. Londres. David Fulton Publishers.
- BARNETT, Lew (1995): «El aprendizaje cooperativo y las estrategias sociales». *Aula de innovación educativa*, núm. 36, p. 67-70, març.
- JOLIBERT, J. (1992): *Formar infants productors de textos*. Barcelona. Graó.
- MIR, C. (coord.) (1998): *Cooperar en la escuela. La responsabilidad de educar en la democracia*. Barcelona. Graó.

CÓMO FOMENTAR LA PARTICIPACIÓN EN LA ESCUELA. PROPUESTAS DE ACTIVIDADES

Josep M. Puig, Xus Martín, Susagna Escardíbul, Anna Novella

LA PARTICIPACIÓN EN LA ESCUELA • ESPACIOS EN LA CONSTRUCCIÓN DE UNA ESCUELA DEMOCRÁTICA • INTERVENCIÓN CENTRADA EN LOS PEQUEÑOS GRUPOS • INTERVENCIÓN CENTRADA EN EL GRUPO-CLASE • INTERVENCIÓN CENTRADA EN LA ESCUELA • LA ASAMBLEA DE CLASE • PROPUESTAS DIDÁCTICAS PARA LA PARTICIPACIÓN ESCOLAR • PROPUESTAS DIDÁCTICAS PARA EL CICLO INICIAL DE EDUCACIÓN PRIMARIA • PROPUESTAS DIDÁCTICAS PARA CICLO MEDIO DE EDUCACIÓN PRIMARIA • PROPUESTAS DIDÁCTICAS PARA EL CICLO SUPERIOR DE EDUCACIÓN PRIMARIA • PROPUESTAS DIDÁCTICAS PARA PRIMER NIVEL DE EDUCACIÓN SECUNDARIA OBLIGATORIA • PROPUESTAS DIDÁCTICAS PARA SEGUNDO NIVEL DE EDUCACIÓN SECUNDARIA OBLIGATORIA •

190 pàgines 2.345 PTA

Francesc Tàrraga, 32-34 08027 Barcelona
Tel.: 93 408 04 64